

Sadržaj

Predgovor hrvatskom izdanju.....	7
----------------------------------	---

Smjernice za knjižnične usluge za mladež

Dio 1	11
Dio 2	15
Dio 3	19
Dio 4	21
Dio 5	23
Dio 6	25
Dodatak A	29
Dodatak B	35

Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež: uvod za knjižničare

Uvod	41
Blogovi i bloganje	45
Pričaonice, Instant Messaging (IM) i video konferencije	50
Creative Commons (creativecommons.org).....	53
FaceBook (www.facebook.com)	57
Flickr (www.flickr.com).....	60
Google Docs.....	64
Glazba i audio	68
MySpace (www.myspace.com)	70
Podcastovi i podcastanje.....	72
RSS i RSS čitači	75
SlideShare (www.slideshare.net).....	80
Društveno prikupljanje omiljenih poveznica.....	82
Twitter (www.twitter.com)	86
Video.....	89
Virtualni svjetovi i machinima	92
Wiki	96
Zaključak	98
Dodatak	99

Predgovor hrvatskom izdanju

Prvo izdanje Smjernica za knjižnične usluge za mladež IFLA je objavila 1996. godine.¹ U proteklih 12 godina zbile su se u knjižničarstvu mnoge promjene, posebice one vezane uz pojavu interneta i njegovu široku primjenu i korištenje. Stoga je potreba za novim izdanjem bila očigledna. Nije slučajno da se prvo izdanje pojavilo baš sredinom devedesetih. Neki oblici knjižničnih usluga za mladež postojali su i ranije u mnogim narodnim knjižnicama u zemljama razvijenijeg knjižničarstva. U SAD-u se prvi knjižničar za mladež u narodnoj knjižnici zapošljava još 1919. godine s ciljem da se poseban dio prostora i usluga namijeni upravo mladima.² Gotovo tijekom cijeloga dvadesetog stoljeća knjižničari su na različite načine pokušavali izaći u susret potrebama ove korisničke skupine, posebice stoga što se klasična podjela na dječje knjižnice (odjele) i odjele za odrasle pokazala nedovoljno djelotvornom i neopravdanom sa stajališta osiguravanja prava pristupa svima, pa tako i svim dobnim skupinama. Naime, knjižničari su se suočavali s problemom gubitka članstva onih u najosjetljivijoj mladenačkoj dobi, u dobi kad mlade osobe nisu ni djeca ni odrasli i njihove se razvojne potrebe i interesi razlikuju od ostalih dobnih skupina. Primjer sustavnog rješavanja ovoga problema jest Njemačka.³ Svijest o potrebama i interesima mladih te spoznaja da su mladi ljudi najzainteresiraniji za nove tehnologije koje se u knjižnicama uvode posljednjih desetljeća prošlog stoljeća, bile su u Njemačkoj poticaj za projekt na državnoj razini. Tijekom prve polovice devedesetih godina u njemačke se narodne knjižnice uvode knjižnične usluge za mladež i otvara se prva zasebna Knjižnica za mladež u Dresdenu.⁴ Novoj praksi prethodila su istraživanja koja su pokazala na koji način mladi doživljavaju knjižnicu, što od nje očekuju i kakva knjižnica može odgovoriti na potrebe i interese mladih ljudi vezano uz prostore, građu, opremu i kompetencije knjižničara. Jedna od članica njemačkoga projektnog tima⁵ u to je vrijeme predsjednica IFLA-ine Sekcije knjižnica za djecu i mladež i upravo pod njezinim utjecajem nastalo je prvo izdanje IFLA-inih Smjernica.

¹ Ovo je izdanje neznatno promijenjeno 2001. godine, a iste je godine objavljen i hrvatski prijevod u izdanju HKD-a.

² Walter, Virginia A.; Elaine Meyers. *Teens and libraries : getting it right*. Chicago : American Library Association, 2003.

³ Glashof, Ilona. *Young Adults welcome – or are they? : the development and testing of new concepts – a project in Germany*. // *European Seminar Social Role of Public Libraries*. Brussels : [s. n.], 1998.

⁴ Schmitt, Rita. *Knjižnice za mladež u Njemačkoj*. // *Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva*. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba : Goethe-Institut, 2004. Str. 13-30.

⁵ Ilona Glashof.

S istim problemima gubitka članstva u mladenačkoj dobi, koji je doživljen kao nedostatak interesa mladih za knjižnicu, suočavali su se i knjižničari u hrvatskim narodnim knjižnicama. Tradicionalna podjela korisnika na djecu i odrasle, vodeći se pritom formalnim granicama (završetak osnovne škole), a ne razvojem uvjetovanim potrebama i interesima tinejdžera, uzrokovala je zanemarivanje njihovih prava i potreba. Ako su i bili korisnici knjižnica, o njima se nije razmišljalo kao o posebnoj korisničkoj skupini koja zahtijeva drukčiju građu i drukčiji pristup. Knjižničari su bili svjesni da bi nove tehnologije mogle privući i “vratiti” mlade u knjižnicu, no odgovarajuće knjižnične usluge za mladež nisu samo pitanje suvremenih informacijsko komunikacijskih tehnologija. Upravo spomenuta Knjižnica za mladež u Dresdenu pokazala je da, osim o formatu građe,⁶ treba skrbiti o njezinom sadržaju (orijentacija na informacije za život, problemska literatura i mladima privlačna popularna izdanja), te o informacijskoj i savjetodavnoj službi, a sve to u prostoru koji svojim izgledom poručuje da je namijenjen mladima (*kafić*, namještaj koji poziva na druženje, poster i sl.). Prvi programi za mlade javljaju se u Hrvatskoj krajem devedesetih godina.⁷ Poznat je program *Mladi za mlade* Gradske knjižnice Rijeka koji se odvija u sklopu Dječjeg odjela “Stribor”. U posebne, zajedno s korisnicima osmišljene aktivnosti uključuju se mladi volonteri i nadalje treniraju za volonterski rad s mladima. Prvi poseban odjel za mladež otvoren je 2000. godine u Knjižnici Medveščak u Zagrebu.⁸ Poseban prostor, izdvojen fond tiskane i elektroničke građe, dostupan besplatni internet i posebna informacijska služba ubrzo su se pokazali kao sustavno rješenje, ne samo za uspješan prijelaz postojećih članova iz odjela za djecu u odjel za odrasle, nego i kao način da korisnicima knjižnice postanu oni mladi ljudi koji to prije nisu bili. 2003. godine Hrvatska dobiva i prvu Knjižnicu i čitaonicu za mlade pri Gradskoj knjižnici “Ivan Goran Kovačić” u Karlovcu. Tijekom prvoga desetljeća ovog stoljeća sva se tri oblika knjižničnih usluga za mladež razvijaju, a usporedo s tim razvojem započinje se i u ostalim hrvatskim narodnim knjižnicama s različitim uslugama za mlade, od onih koje su usko usmjerene na uporabu elektroničkih i AV medija, do složenijih koje podrazumijevaju posebne zbirke i stalne programe za mlade u posebno obilježenom ili izdvojenom prostoru.

Knjižničarstvo je područje koje se od sredine devedesetih godina, kad je objavljeno prvo izdanje Smjernica za knjižnične usluge za mladež, dramatično mijenja. Informacijsko komunikacijske tehnologije promijenile su gotovo sva područja života, a to se odražava i na razvoj usluga za mladež. Štoviše, upravo su mladi ljudi ti koji se najbrže, no ne uvijek i najdjelotvornije, nose s izazovima novih tehnologija koje njima i nisu nove. Komercijalizacija interneta i njegova javna dostupnost od sredine devedesetih promijenila je stil života mladih ljudi. Spretni u rukovanju novim tehnologijama i neopterećeni mogućim pogreškama pri *surfanju*, mladi mijenjaju navike u komunikaciji i slobodnom vremenu. Rađa se i razvija Net generacija, Dot generacija, *Digital natives*, Google generacija, Generacija G... Svi ovi nazivi govore o jednom – internet je nešto

⁶ Inicijalni fond bio je formiran od otprilike 50 posto tiskane i 50 posto AV i elektroničke građe.

⁷ Stričević, Ivanka. Utvrđivanje informacijskih potreba i čitateljskih interesa mladeži u narodnoj knjižnici. Zagreb : Filozofski fakultet, 2006. Doktorska disertacija.

⁸ Poznat je pod nazivom *Idi pa vidi* koji su tijekom pilot istraživanja uoči otvaranja Odjela odabrali srednjoškolci.

s čim djeca i mladi žive; dio njihova života odvija se na mreži. Mlađi su od računala i često spretniji u radu s tipkovnicom nego s priborom za pisanje, a čitanje s ekrana doživljavaju prirodnijim od čitanja s papira. Zasigurno je to utjecalo na potrebu izrade novih smjernica. No novo IFLA-ino izdanje, objavljeno 2008. godine, ne razlikuje se od prethodnoga samo po zastupljenosti sadržaja vezanih uz internet u knjižnici i knjižnicu na internetu, nego i po suvremenijem pristupu planiranju i vrednovanju knjižničnih usluga za mladež, te uvođenju sadržaja koji su vezani uz odgojno obrazovnu i društvenu ulogu knjižnice. U dodatku Smjernice sadrže tzv. listu za (samo)procjenu koja bi trebala pomoći knjižničarima u planiranju i vrednovanju usluga za ovu korisničku populaciju, primjere dobre prakse kojima je cilj dati zamisli kako na različite načine zadovoljiti potrebe i interese mladih te prilog u kojem se u 40 tzv. “pozitivnih čimbenika” navodi koji su to temelji koji omogućuju zdrav razvoj mladih u suosjećajne i odgovorne odrasle osobe.

Sam tekst Smjernica znatno je obimniji od onog u prethodnom izdanju u kojem se često samo u točkama navodilo bitno. Vjerojatno je to stoga što su prve Smjernice bile objavljene iz potrebe za poticanjem uvođenja knjižničnih usluga za mladež diljem svijeta i skretanjem pozornosti na dobnu skupinu kojom su se knjižnice do tada ponajmanje bavile. Nakon razvoja prakse bila je moguća preciznija razrada nekih postavki i detaljniji prikaz novih, što je učinjeno u drugom izdanju. Iz teksta Smjernica vidljiv je poseban naglasak na uključivanju mladih u apsolutno sve korake razvoja knjižničnih usluga, od postavljanja osnovnih ciljeva, definiranja potreba svake pojedine zajednice, planiranja usluga, izgradnje zbirke, predstavljanja u javnosti ili suradnje s partnerima, ukratko, od planiranja i ostvarenja do vrednovanja. Sudjelovanje mladih u svim koracima knjižnične komunikacije s njima pokazalo se presudnim upravo u onom ključnom trenutku koji odlučuje hoće li knjižnica biti mjesto koje će odabrati za udovoljenje svojih potreba ili će to učiniti na nekome drugom mjestu. Prvotne konstrukcije savjeta tipa “knjižnica bi trebala... osnivati... razvijati usluge...” ili “knjižnične usluge mogu biti”, u novom izdanju Smjernica pojavljuju se u formi “jesu”, čime se pretpostavlja da su prve Smjernice već odradile svoju pionirsku ulogu – uvođenja novih usluga koje se sada provode i valja ih unaprijediti.

Već u samom uvodu, za razliku od prošlog izdanja, naglašeni su glavni ciljevi Smjernica te ciljana publika kojoj se obraćaju. Također se ističe deset osnovnih ciljeva koji predstavljaju putokaz razvoja knjižničnih usluga za mladež, izraženih kroz jasnu knjižničnu politiku, praćenje dobre prakse, osposobljenost osoblja, odgovarajuću knjižničnu građu, podršku obrazovnim potrebama mladih, osposobljavanje mladih za pretraživanje i uporabu informacija, njihovo uključivanje u sve procese, odgovarajući knjižnični prostor i suradnju s drugim organizacijama i udrugama u zajednici. Pri definiranju ciljne skupine ovom je prigodom poštivana različitost sredina, zemalja i kultura u kojima knjižnice djeluju te dodijeljena veća sloboda u određivanju dobne granice, ovisno o kontekstu u kojem knjižnica djeluje i stvarnim potrebama mladih korisnika. Okvirno je granica smještena u dob između 12. i 18. godine, no s otvorenom mogućnošću produljenja dobne granice i nakon 18. godine, ako to potrebe zahtijevaju.

Detaljnije je preporučena i knjižnična građa, s posebnim naglaskom na stripovima i popularnim žanrovima. Kod preporuke programa ponovno se naglašava specifičnost sredina i interesa konkretnih tinejdžera koji će utjecati na odabir sadržaja i oblike aktivnosti. Preporučuje se i izrada baza podataka koje trebaju poslužiti za istraživanje zajed-

nice pri samom planiranju i ustanovljivanju usluga u pojedinim sredinama. Utvrđivanje društvenih, gospodarskih i sl. pokazatelja, tvrdi se, pomoći će knjižnicama u određivanju profila populacije prema kojoj su usmjerene i preciznijem donošenju odluke o programima i uslugama za mladež. Savjetuje se utvrđivanje manje liste ciljeva koji su posebno značajni za mlade u zajednici te usporedno planiranje novčanih sredstava za ostvarenje tih ciljeva. Time se nastoji naglasiti usmjeravanje knjižnica prema nekoliko jasnih i određenih ciljeva, umjesto raspršivanja u svim smjerovima, a bez jasne zamisli i djelotvornosti, bez mjerljivih uspjeha. Posebno se naglašava važnost nastojanja knjižnice da dođe do mišljenja mladih koji još ne koriste njene usluge i mogućnosti, dakle potrebe i želje ne-članova, tj. mogućih korisnika.

Ova publikacija, osim izvornog teksta Smjernica donosi i prilog “Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež: uvod za knjižničare”, posebno izrađen uz hrvatsko izdanje Smjernica.⁹ Naime, upravo su mladi najbrže prihvatili i najaktivnije koriste nove mogućnosti koje nudi web 2.0. Mogućnost interaktivnog sudjelovanja u stvaranju, ne samo informacija nego i zbivanja u društvenom životu na mreži, mladima je iznimno zanimljiva. Biti dijelom virtualnog svijeta i utjecati na njega, postalo je stil života mnogih mladih. Kako je jedan od osnovnih zahtjeva narodnog knjižničarstva da knjižničar treba biti tamo gdje su njegovi korisnici, danas “radno mjesto” knjižničara postaje i mreža. No, upitno je koliko su hrvatski knjižničari osposobljeni za uporabu novih informacijskih pomagala i spremni uključiti web 2.0 u svakodnevni rad s mladima. Stoga se smatralo da pregled mogućnosti koje on pruža i njegove primjene u radu s mladima, opisanih perom vrsnog knjižničara koji i sam rabi ta pomagala u radu s korisnicima, može pomoći knjižničarima u boljem razumijevanju i djelotvornijoj uporabi mnogih, upravo mladima namijenjenih mrežnih izvora.

dr. sc. Ivanka Stričević
Verena Tibljaš

⁹ Autor teksta Ivan Chew odazvao se na poziv da za hrvatsko izdanje Smjernica opiše moguću primjenu web 2.0 tehnologija u radu s mladima. Iako je tekst namijenjen onima koji rade s mladima u knjižnici, on može poslužiti svim knjižničarima koji žele unaprijediti svoj rad s korisnicima. I. Chew voditelj je knjižničnih usluga za mladež u Upravi za knjižnice Singapura (National Library Board) te jedan od autora novog izdanja IFLA-inih Smjernica za knjižnične usluge za mladež.